

Πόπη Χαλκιά-Στεφάνου, συγγραφέας

Ακολουθώντας τον ανηφορικό δρόμο, που οδηγεί προς το κέντρο του νησιού, προς τα δυτικά της πρωτεύουσας ανάμεσα σε δάση και πηγαία τρεχούμενα νερά, φθάνουμε στο μοναστηριακό συγκρότημα της Ιεράς Νέας Μονής. Βρίσκεται σε σημείο με εξαιρετική θέα μεταξύ της δυτικής και ανατολικής ακτής προς τα Μικρασιατικά παράλια και σε απόσταση 15 χλμ από τη Χώρα.

Είναι το πιο σπουδαίο από τα μοναστήρια του νησιού και μνημείο διεθνούς σημασίας. Θεωρείται μεγαλουργήμα της καλλιτεχνίας και έχει αποτιμηθεί «ως ίσον ταίς πρωτίσταις οικοδομαίς των επτά θαυμάτων». Κτίσθηκε επάνω στο Προβάτειο Όρος στη μέση του σχηματισμού της νήσου σε σχήμα Χ από τον Κωνσταντίνο το Μονομάχο.

Κατά την Παράδοση ανηγέρθηκε στο σημείο, όπου η ιερή Εικόνα της Θεοτόκου ευρέθη από τους τρεις ασκητές Νικήτα, Ιωάννη και Ιωσήφ άκαυστη μέσα στη καίόμενη μυρσίνη.

Το γεγονός συνέπεσε με την εξορία του Κωνσταντίνου του Μονομάχου στη Λέσβο.

Θέλημα της Παναγίας όμως ήταν ο Μονομάχος να επανέλθει ως αυτοκράτορας στη Βασιλεύουσα· αυτό το αποκάλυψε με όραμα στους μοναχούς, τους οποίους προέτρεψε να μεταβούν στη Μυτιλήνη και να το γνωστοποιήσουν στον Κωνσταντίνο. Ο εξόριστος αυτοκράτορας χάρηκε με την προφητεία των μοναχών και τους υποσχέθηκε σε ένδειξη ευγνωμοσύνης να κτίσει στο σημείο της ευρέσεως της Εικόνας μεγαλοπρεπή ναό για τη Βασίλισσα των Ουρανών, όπως είναι η επιθυμία τους. Για να είναι όμως σίγουροι οι μοναχοί και να έχουν τη δυνατότητα να υπενθυμίσουν στον Μονομάχο την υπόσχεσή του, ζήτησαν και πήραν μαζί τους το αυτοκρατορικό χρυσόβουλλο δαχτυλίδι του.

Η προφητεία των τριών μοναχών εκπληρώθηκε, όταν μετά το θάνατο του Μιχαήλ του Παφλαγόνα και του Μιχαήλ του Καλαφάτη στο θρόνο του Βυζαντίου ανήλθε το 1042 η Ζωή, η οποία ανεκάλεσε από την εξορία τον Μονομάχο και με νόμιμο γάμο τους τον ανεκήρυξε επίσημα αυτοκράτορα.

Όταν οι μοναχοί πληροφορήθηκαν το γεγονός ταξίδεψαν στη Κωνσταντινούπολη κι εζήτησαν από τον αυτοκράτορα, δείχνοντάς του το δαχτυλίδι σημαντήρα, την τήρηση της υπόσχεσής του.

Ο Κωνσταντίνος ετήρησε με γενναιοδωρία τις υποσχέσεις του. Πρότεινε μάλιστα στους μοναχούς να περιηγηθούν τη Βασιλεύουσα και να διαλέξουν όποιο σχέδιο ναού επιθυμούν, εκτός από εκείνο της Αγίας του Θεού Σοφίας. Κατά μία εκδοχή οι ασκητές διάλεξαν το σχέδιο του Ναού των Αγίων Αποστόλων, αριστούργημα τέχνης, κτισμένο την εποχή του Ιουστινιανού τον δον μ.Χ.αιώνα. Σύμφωνα με τα αρχιτεκτονικά δεδομένα το Καθολικό της Νέας Μονής κτίσθηκε με πρότυπο το Ναό των Αγίων Σεργίου και Βάκχου της Κωνσταντινούπολης, χωρίς να είναι γνωστοί οι λόγοι, που δεν εκπληρώθηκε η αρχική επιθυμία τους.

Η οικοδόμηση του Καθολικού άρχισε στο τέλος του 1042 ή αρχές του 1043 και κράτησε δώδεκα χρόνια με βασιλικές μισθοφορίες και δαπάνες «του βασιλέως έτι ζώντος». Ο Μονομάχος όχι μόνον εκάλυπτε όλες τις δαπάνες για την κατασκευή της Μονής, αλλά έστειλε από τη Βασιλεύουσα στη Χίο, κορυφαίο αρχιτέκτονα, του οποίου το όνομα δεν αναφέρεται πουθενά και πολύτιμο υλικό, ό,τι πιο εκλεκτό διέθετε η αυτοκρατορία.

Ολόκληρο το μοναστηριακό συγκρότημα της Νέας Μονής, κείται μέσα σε πευκόφυτη χαράδρα του Προβατείου Ορους σε ανώμαλο τραπεζοειδές σχήμα με θέα προς τη θάλασσα. Αποτελείται από πολύάριθμα κτίσματα το Καθολικό, την Τράπεζα, την Κινστέρνα, τον Πύργο, το Καμπαναρείο, τη Βιβλιοθήκη, τα Κελλιά, το Τρίκλινο και τα δύο παρεκκλήσια, του Αγίου Παντελεήμονος και του Τιμίου Σταυρού.

Σαφή εικόνα για ολόκληρο το μοναστηριακό συγκρότημα έχουμε από τη περιγραφή και τα σχέδιάσμα του Ρώσου μοναχού και αγιογράφου Βασίλη Μπάρσκυ, ο οποίος αφού επισκέφθηκε πέντε φορές τη Χίο, περιέγραψε και σχεδίασε τη Μονή κατά την εξάμηνη παραμονή του σε αυτή το 1705.

Στο κέντρο των κτισμάτων βρίσκεται το Καθολικό, που είναι αφιερωμένο στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Ο αρχιτεκτονικός του τύπος είναι ελλαδικός, οκταγωνικός, και αποτελεί το σπουδαιότερο υπόδειγμα του λεγόμενου νησιώτικου οκταγωνικού τύπου ναού, γνωστού μόνο στη Χίο και την Κύπρο. Η στήριξη του τρούλλου είναι οκταγωνική, ενώ ο κυρίως Ναός παραμένει τετράγωνος, απλός χωρίς εξωτερικά στηρίγματα. Στο τετράγωνο της κάτοψης έρχονται να προστεθούν το τριμερές και καμαροσκέπαστο ιερό και οι δυο νάρθηκες.

Η προσπέλαση προς το Καθολικό γινόταν από την κεντρική είσοδο, που βρισκόταν στη βορεινή πλευρά, δια μέσου λιθόστρωτης αυλής με κελιά ολόγυρα και ανάμεσα σε δύο σειρές κυπαρισσιών σε μορφή πομπής. Σήμερα, η αρχική είσοδος του Καθολικού δεν υπάρχει. Καταστράφηκε στις αρχές του 18ου αιώνα, οπότε διαμορφώθηκε η σημερινή νέα είσοδος, που είναι μικρή κι άσημη και δίνει την εντύπωση ότι οδηγεί σε βοηθητικό χώρο.

Ακολουθεί ένας στενόμακρος διάδρομος το Στενωπό, το οποίο έχει τρεις πύλες και κτίσθηκε μετά την όλη οικοδομή, για να καλύψει το χώρο μεταξύ Κωδωνοστασίου και Ναού. Στο χώρο αυτό φυλάσσονται σήμερα μέσα σε προθήκες Ιερά Σκεύη και αντικείμενα, κυρίως του 11ου αιώνα.

Στο τέλος του Στενωπού προβάλλει το αψιδωτό πλαίσιο της Βασιλικής Πύλης, η οποία άλλοτε εθεωρείτο εξωτερική είσοδος, και στηρίζεται σε δύο μονολιθικές παραστάδες, ιδιαίτερα τονισμένες από τη μαρμαρυγή του πορφυρίτη. Η Πύλη έχει σοβαρή αποστολή. Προοπτική του αρχιτέκτονα ήταν να παρακολουθήσει τον δια της Πύλης διερχόμενον κεντρικό άξονα του μνημείου προς τις τετράπλευρες μαρμάρινες πύλες του Νάρθηκα μέχρι το κέντρο της μεσαίας αψίδας του Ιερού, όπου δια μέσου του τρίλοβου παράθυρου του Αγίου Βήματος το χριστιανικό αυτό κτίσμα αντικρύζει το “εξ Ανατολών ερχόμενο Θείο Φως”.

Ο Εξωνάρθηκας στηρίζεται επάνω σε τρεις θόλους, οι οποίοι στολίζουν σα βασιλικά στέμματα την οροφή. Οι πλάγιες πτέρυγες του Εξωνάρθηκα σχηματίζουν κόγχες και δίνουν στην οικοδομή σχήμα σταυρού. Πριν από την καταστροφή του 1822 οι εσωτερικοί τοίχοι σκεπάζονταν μέχρι τη μέση από πορφυρές πλάκες, ενώ

από τη μέση και πάνω υπήρχαν θαυμαστής τέχνης βυζαντινές τοιχογραφίες. Αμυδρό δείγμα των εικονογραφιών υπάρχει σήμερα στη βορεινή κόγχη με τη σκηνή της Δευτέρας Παρουσίας.

Το δάπεδο του Εξωνάρθηκα είναι στρωμένο από μάρμαρο, το οποίο διατηρείται σε καλή κατάσταση. Ενα σύμπλεγμα από χρωματιστό μάρμαρο με πέντε ωραιότατους μονόλιθους, από τους οποίους οι τέσσερις είναι πολύχρωμοι και ο ένας ο μελανόμορφος, δεσπόζει στο δάπεδο, κάτω ακριβώς από τον κεντρικό θόλο. Το σύμπλεγμα συμβολίζει προφανώς το θαύμα των Πέντε Αρτων και ονομάζεται Ομφιάλιον ή Πενταόμφαλον. Δυστυχώς, μόνο ο ένας από τους πέντε μονόλιθους σώζεται ακέραιος.

Στον Εξωνάρθηκα υπήρχε ακόμη μια μικρή λάρνακα, η Φιάλη, όπου φυλάσσονταν τα Λείψανα των Θεοφόρων Πατέρων Νικήτα, Ιωάννη και Ιωσήφ. Με τη σφαγή του 1822 η Ιερή Λάρνακα κατάστράφηκε. Διασώθηκε μόνο μία Κάρα, η οποία φυλάσσεται μέσα σε ειδική θήκη στον κυρίως Ναό κι είναι άγνωστο σε ποιον από τους Οσίους Πατέρες ανήκει.

Κατά τον Μπάρσκυ ο Εξωνάρθηκας ήταν πολυτελέστερος και αυτού ακόμη του κυρίως Ναού.

Στον ορθογώνιο Εσωνάρθηκα ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζει η εσωτερική του ορθομαρμάρωση και η ψηφιδογραφία. Η κυρία είσοδος κοσμεύεται από άσπρο μάρμαρο. Από πορφυρόχρωμα μάρμαρα, από τα οποία ελάχιστα σώζονται σήμερα, ήταν στρωμένο και το δάπεδο. Οι τοίχοι στολίζονται με περίφημες συνθέσεις μωσαικής τέχνης με σπουδαιότερη την εικόνα του Δεσπότη Χριστού, ιστορημένη επάνω από την μεγαλοπρεπή Πύλη του Καθολικού.

Η στέγη του Εσωνάρθηκα αποτελείται από αβαθή τρούλλο, ο οποίος έχει σχήμα ανάγλυφου τροχού κι από άλλα δύο κυλινδρικά τμήματα που εκτείνονται αριστερά και δεξιά του τροχού. Ο σημερινός Παντοκράτορας του Εσωνάρθηκα αντικαθιστά τον Παντοκράτορα που χάθηκε μαζί με τον τρούλλο κι εδορυφορείτο από δώδεκα ολόσωμους αγγέλους και δώδεκα προσωπογραφίες των Αποστόλων. Στις οκτώ αψίδες που διαγράφονται γύρω από το θόλο, στο κέντρο του οποίου δέσποζε άλλοτε η Θεοτόκος, είναι ιστορημένοι οι Στρατιωτικοί Άγιοι: Θεόδωρος ο Στρατηλάτης, Σέργιος, Βάκχος, Ευστράτιος, Αυξέντιος, Ευγένιος, Μαρδάριος και Ορέστης. Στις πλάγιες αψίδες εικονίζονται συνθέσεις από το Δωδεκάορτο, όπως η Ανάσταση του Λαζάρου, ο Νιπτήρας με δύο σκηνές, την Προετοιμασία και τον Νιπτήρα, η Προδοσία, ψηφιδωτό απaráμιλλης τέχνης, η Ανάληψη, όπου μόνο ο χορός των Αποστόλων σώζεται και η Πεντηκοστή με τους Αποστόλους. Εικονίζονται επίσης ιερές μορφές αγίων προσώπων, προφητών και ασκητών.

Ο κυρίως Ναός έχει σχήμα τετράγωνο. Την προσοχή ελκύει αμέσως ο τρούλλος, ο οποίος αν και μεταγενέστερος (1900), δεν υστερεί σε τέχνη από τον αρχικό, που καταστράφηκε με το σεισμό του 1881. Λίγο πιο πάνω από τη βάση του τρούλλου ξεκινούσαν κι έφταναν σχεδόν μέχρι το έδαφος τριάντα δύο συνολικά λεπτές

μαρμάρινες κολώνες, χωρισμένες σε δύο συζυγίες. Το εσωτερικό του Ναού χωριζόταν σε τρεις ζώνες, τη ζώνη του θόλου, η οποία ήταν στολισμένη, καθώς και το δάπεδο, με πολύχρωμα μάρμαρα, τη ζώνη των κογχών, που κατέληγαν σε οκτώ κόγχες και τη ζώνη των τοίχων. Στις πλάγιες κόγχες των αψιδωτών τριγώνων, που κρατούν τον τρούλλο, ιστορούνται ψηφιδωτές συνθέσεις, οι οποίες ξεκινούν από ανατολικά με τον Ευαγγελισμό, τη Γέννηση, την Υπαπαντή, τη Βάπτισμα, τη Μεταμόρφωση, τη Σταύρωση και την εις Αδου Κάθοδον.

Η προβολή των παραστάσεων είναι κυκλική και το μάτι του θεατή προχωρεί από το ηλιακό φως, στο ημίφως της Δύσης και στα αντιφεγγίσματα των κεριών και των πολυελαίων, για να φτάσει στο μοναστηριακό βάθος, όπως μέσα από την τέχνη παρίσταται το Θείο Δράμα.

Στις συνθέσεις των στιγμών του Πάθους, όπως στις Μυροφόρες και τη Σταύρωση, η μαύρη ψηφίδα που κυριαρχεί, ντύνει τις παραστάσεις με πένθος, εκφράζοντας τη θλίψη ολόκληρου του Σύμπαντος, ενώ στις χαρμόσυνες το χρυσό γίνεται το μέσο, για να δοθεί η αστραφτερή αγαλλίαση η “εν τώ Ουρανώ και επί της Γης”.

Ιδιαίτερα αξιοπρόσεχτη είναι η παράσταση της Βάπτισης, όπου ο Ιορδάνης πηγάζει από το κεφάλι του Ιησού. Στη σύνθεση της εις Αδου Καθόδου ο Χριστός στέκεται με εξαιρετική χάρη επάνω από τις πύλες του Αδη και ανασύρει το γερο Αδάμ. Το συγκλονιστικό γεγονός απαιτεί άγρια χαρακτηριστικά προσώπου, που αποδίδονται

θαυμάσια με σκοτεινά χρώματα, και βιαιότητα πάθους, στοιχεία απαραίτητα για τη μεταξύ Θανάτου και Ζωής πάλη. Στην παράσταση εξάίρεται ιδιαίτερα ο Τροπαιούχος της Ζωής Ιησούς με την ελευθερία στις κινήσεις, με το φυσικό ανέμισμα του ιματίου Του και το χρωματισμό της Νίκης στη Θεία Μορφή Του.

Το Τέμπλο που χώριζε το Αγιο Βήμα από τον κυρίως Ναό στη βυζαντινή αρχιτεκτονική ήταν μαρμάρινη κατασκευή αρκετά εύθραυστη. Το σημερινό Τέμπλο είναι όψιμο κλασικιστικό έργο. Η σύνθεσή του είναι αρκετά πολύπλοκη με κορινθιακούς κιονίσκους, που πατούν γερά πάνω σε ψηλά μαρμάρινα βάθρα και διακοσμημένο με μάρμαρο και χρυσωμένα επιχρίσματα.

Το Αγιο Βήμα έχει τρεις κόγχες. Η κεντρική καταλήγει σε τρία ημικύκλια, που φωτίζονται από ένα τρίλοβο παράθυρο. Στη κεντρική κόγχη και στο τόπο της άφλεκτης μυρσίνης βρίσκεται η Αγία Τράπεζα, όπου άλλοτε ήταν τοποθετημένο το θαυμαστό για τη τέχνη του Αγιο Αρτοφόριο. Το Αγιο Βήμα ήταν στολισμένο με θαυμαστή ορθομαρμάρωση και κομψές μωσαικές εικόνες. Ιδιαίτερα αξιοπρόσεχτα είναι τα ψηφιδωτά που παριστάνουν τους Αρχαγγέλους Γαβριήλ και Μιχαήλ στις δύο πλαινές κόγχες. Συγκλονιστική εντύπωση προξενεί η ευρισκόμενη στην κεντρική κόγχη του Ιερού Πλατυτέρα, ολόσωμη σε δεητική στάση, χωρίς το Βρέφος Της. Δυστυχώς το πρόσωπό Της δε σώζεται. Η μώβ ενδυμασία Της με την ωραία χρυσοκονδυλιά και τις θαυμάσιες πτυχές του Μαφορίου Της είναι αριστούργημα τέχνης.

Τα ψηφιδωτά του Καθολικού της Νέας Μονής αντιπροσωπεύουν τον τύπο της αυστηρής βυζαντινής τέχνης, και είναι απaráμιλλης αξίας. Εδώ ο τεχνίτης έσμιξε

την πρώιμη αναγεννησιακή τέχνη, που προερχόταν από τις εξελληνισμένες περιοχές της Ασίας με την ιερατική βυζαντινή τέχνη και δημιούργησε τη μνημειακή βυζαντινή ζωγραφική και ψηφιδογραφία της μακεδονικής δυναστείας. Οι ψηφίδες που χρησιμοποιούνται είναι μικρές και πολυεδρικές, για να αντανακλούν το φως, φτιαγμένες από φυσικό λίθο ή τζάμι. Ο τρόπος εργασίας είναι περισσότερο προσωπικός, προδίδει τον εσωτερικό χαρακτήρα του τεχνίτη που συνήθως είναι ανώνυμος και προσπαθεί γλαφυρά και με αυστηρότητα να εκφράσει το πνευματικό ύφος των εικονιζομένων προσώπων. Έτσι, τα πολύχρωμα ψηφιδωτά με την ανώμαλη επιφάνειά τους συντελούν, ώστε καθώς δέχονται το φως του ήλιου ή το φως των κεριών, ο θεατής να συμμετέχει στο θρησκευτικό δράμα που απεικονίζουν οι παραστάσεις.

Γύρω από το Καθολικό τα Κελλιά των μοναχών σχημάτιζαν ένα εσωτερικό τείχος. Είχαν ορθογώνιο παρελληλεπίπεδο σχήμα, ήταν μεταξύ τους ενωμένα και διέθεταν υπόγειο, ισόγειο κι έναν όροφο. Τα υπόγεια ήταν κυρίως βοηθητικοί χώροι των μοναχών. Οι ισόγειοι χώροι καλύπτονταν μπροστά με θόλους και οι όροφοι με ξύλινες στέγες και κεραμίδια κτιστή σκάλα οδηγούσε κατά κανόνα στον άνω όροφο και λαβυρινθοειδείς υπόθολοι χρησίμευαν ως διαβάσεις για την μεταξύ των κελλιών επικοινωνία. Το σύμπλεγμα των κελλιών είχε τη δυνατότητα να στεγάσει ως οκτακόσιους μοναχούς.

Στο δυτικό άκρο της Μονής και σε απόσταση ενεννήντα μετρων από το Καθολικό ήταν τοποθετημένος ο Πύργος, που χρησίμευε ως το τελευταίο αμυντήριο των μοναχών σε περίπτωση κατάληψης της Μονής. Πρόκειται για ένα πανύψηλο, διόροφο ορθογωνίου σχήματος κτίριο, κτισμένο στο πιο ψηλό σημείο της περιοχής. Όταν υπήρχε ασφάλεια στο νησί στεγάζονταν εκεί το Θησαυροφυλάκιο της Μονής και η Βιβλιοθήκη. Τα σημερινά κατάλοιπα του Πύργου είναι των γενουατικών χρόνων.

Η Τράπεζα εστίασεως των μοναχών έχει σχήμα ορθογωνίου παραλληλεπίπεδου κι είναι ισόγειο κτίσμα, στεγαζόμενο με κυλινδρική αψίδα. Μέσα βρίσκεται κτιστή τράπεζα μήκους δεκαπέντε μέτρων, στολισμένη με πολύχρωμα μαρμαροθετήματα. Στις μακριές πλευρές της τράπεζας υπάρχουν συνεχή καθίσματα, ενώ οι στενές καταλήγουν σε δύο ημικύκλια. Κοντά στην αψίδα ήταν κτισμένη χωριστά η Τράπεζα του Ηγουμένου. Αξιοπρόσεχτο είναι ότι στο πάχος του κτιστού βάθρου της τράπεζας υπάρχουν κογχοειδή ανοίγματα που προορίζονταν για την τοποθέτηση των ατομικών σκευών των μοναχών (πηρουινών, μαχαιριών, κουταλιών).

Η κομψή Κινστέρνα βρίσκεται βορειοδυτικά του Καθολικού. Είναι υπόγεια δεξαμενή, κατασκευασμένη από άσπρο μάρμαρο και χρησίμευε για τη συγκέντρωση των νερών της βροχής. Ήταν η απόθήκη του νερού για τους μοναχούς σε καιρό πολέμου. Το μήκος της είναι δεκαοχτώ μέτρα και το πλάτος δώδεκα. Καλύπτεται με θολωτή στέγη, η οποία στηρίζεται σε μικρούς θόλους και

κάθε θόλος σε δύο σειρές κιόνων. Η πρόσοψη είναι στολισμένη με κεραμοπλαστικό διάκοσμο και μοιάζει με την Κινστέρνα της Αγίας του Θεού Σοφίας στη Κωνσταντινούπολη. Οι Τούρκοι την εποχή της σκλαβιάς την ονόμαζαν υπόγειο ανάκτορο κι αποτελεί ένα μοναδικό στο είδος του μνημείο. Θεωρείται το πιο παλιό από τα νεαμονήτικα κτίσματα.

Κοντά στο Καθολικό βρίσκεται η μικρή θύρα του Καμπαναρείου ή Κωδωνοστασίου, το οποίο είναι τετραγωνικού σχήματος κτίσμα με τρεις ορόφους. Στον τελευταίο όροφο έφερε τοξωτά ανοίγματα, ένα για κάθε πλευρά του, όπου κρέμονταν τέσσερις καμπάνες με κατεύθυνση προς τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα. Στο Καμπαναρείο υπήρχαν δύο μεγάλα ρολόγια, το ένα για να μετρά τις εικοσιτέσσερις ώρες του ημερονυκτίου και το άλλο δώδεκα και δώδεκα. Ο ήχος τους, που ακουγόταν πολύ μακριά, κτυπούσε επάνω στη μεγαλύτερη καμπάνα. Το ύψος του Καμπαναρείου έφτανε το ύψος του Καθολικού και είχε μολυβοσκεπάστο τρούλλο με σιδερένιο Σταυρό.

Ο Σημαντήρας της Μονής, που σήμερα μόνο ένα μικρό τμήμα από το θολοσκεπάστο προστώο, σώζεται, βρίσκεται στη βόρεια είσοδο του Εσωνάρθηκα. Τα κτιστά του θρανία δείχνουν ότι το κτίσμα χρησίμευε και για την προστασία της Εισόδου του Καθολικού από τις καιρικές συνθήκες, αλλά και για αναπαυτήριο και ημιυπαίθριος χώρος συγκεντρώσεων για αρκετά άτομα. Η προφορική Παράδοση διασώζει ότι εδώ γίνονταν άλλοτε οι οικονομικές συναλλαγές της Μονής. Η ονομασία Σημαντήρ ή Σημανταράς δείχνει ακόμη μια χρήση του ότι από τα τόξα του κρέμονταν ξύλινα ή μεταλλικά σήμαντρα, με τα οποία ρυθμιζόταν η μοναχική ζωή στα χρόνια της τουρκοκρατίας.

Το Τρίκλινο βρισκόταν στη θέση του σημερινού ξενώνα στο βόρειο ανατολικό σημείο του Καθολικού και χρησίμευε ως αίθουσα υποδοχών.

Πλάι στη σημερινή είσοδο της Μονής υψώνεται το παρεκκλήσιο του Τιμίου Σταυρού. Βρίσκεται στο σημείο, όπου παλαιότερα υπήρχε ο Πυλώνας, το σιδηρόφρακτο κελλί με τον πυλωρό (φρουρό). Η τρίτη Εκκλησία της Νέας Μονής είναι το παρεκκλήσιο του Αγίου Παντελεήμονος. Ήταν αυτοκρατορικό κτίσμα με ωραιότατες βυζαντινές τοιχογραφίες.

Ολόκληρο το μοναστηριακό συγκρότημα, που κείται σύμφωνα με τα σημερινά δεδομένα σε δεκατρία στρέμματα, περιέκλειε ισχυρός περίβολος σε τρόπο, ώστε να θυμίζει φρουριακό Τείχος. Για τη μορφή του αρχικού βυζαντινού Τείχους τίποτε δεν είναι γνωστό, ούτε μπορεί κανείς να αναγνωρίσει ούτε ένα τμήμα του βυζαντινού. Παντού ο τοίχος έχει δομηθεί από γκρίζους ασβεστόλιθους, χωρίς τούβλα με ισχνό ασβεστοκονίαμα.

Κατά τον Μπάρσκυ μέσα στο μοναστηριακό συγκρότημα ήταν διαμορφωμένοι δρόμοι για την καλή επικοινωνία των μοναχών. Αλλά και οι περιηγητές του 18ου αιώνα γράφουν ότι η Νέα Μονή έμοιαζε περισσότερο με μεγάλο χωριό παρά με μοναστήρι.

Το Κοιμητήριο της Μονής με τον ναύσκο του Αγίου Λουκά βρίσκεται έξω από το τείχος. Ο ναός είναι ένα μονόχωρο κτίσμα με ημικυλινδρική αψίδα στο Ιερό και υπόγεια κρύπτη, όπου φυλάσσονται τα οστά των θυμάτων της σφαγής του 1822.

Στη βόρεια πλευρά της Μονής και έξω από το τείχος σώζεται σε κακή κατάσταση ικανός αριθμός κτισμάτων και κελλιών ακόμη. Χρησίμευαν ως αποθήκες ή κατοικίες προσωπικού ή τεχνιτών, που εξυπηρετούσαν τους μοναχούς, όπως ράφτες, υποδηματοποιοί και άλλοι. Υπήρχαν ακόμη εργαστήρια για την επεξεργασία αγροτικών προϊόντων, καθώς και μια μεγάλη πέτρα ελαιοτριβείου. Στο σκαρίφημα του Μπάρσκυ φαίνεται ότι υπήρχε ακόμη και Ανεμόμυλος.

Απέναντι από την είσοδο της Μονής υπήρχε το Υδραγωγείο. Ενας υδραγωγός κατέληγε στην Κρήνη, που κτίσθηκε πολύ κοντά στην είσοδο του Μοναστηριού σε κυβικό σχήμα και ήταν στολισμένη από χιώτικη πέτρα.

Το Τυπικό της Νέας Μονής, ως βασιλικού κτίσματος, συνέταξε ο ίδιος ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος ο Μονομάχος και το συνόδευσε με μια σειρά προνομίων, δωρεών, Ιερών Σκευών, Αμφίων και κτισμάτων σε ένδειξη Ευγνωμοσύνης κι Ευχαριστίας προς την Κυρία Θεοτόκο, στον Οίκο της Οποίας αποθησαύρισε την Ιερή Της Εικόνα.

Αλλά, η Νέα Μονή απέσπασε την εύνοια και των διαδόχων αυτοκρατόρων του Μονομάχου, αφού σύμφωνα με το Τυπικό, η Μονή είχε άμεση εξάρτηση από τους ίδιους τους αυτοκράτορες, οι οποίοι με πρόσθετα προνόμια κι αυτοκρατορικά χρυσόβουλλα την ύψωσαν ως το πιο ξακουστό και πλούσιο Μοναστήρι της βυζαντινής εποχής. Την εποχή της ακμής του το Μοναστήρι κατείχε το ένα τρίτο του νησιού. Είναι γεγονός, ότι σε όλη τη διάρκεια της βυζαντινής αυτοκρατορίας απολάμβανε ιδιαίτερου σεβασμού, τιμής και αίγλης από τον εκάστοτε αυτοκράτορα.

Τη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας που βρέθηκε άφλεκτη μέσα στη φλεγόμενη μυρσίνη αποθαυρίσθηκε με το ευλαβικό ανάθημα του Κωνσταντίνου του Μοναμάχου επάνω, το χρυσόβουλλο δακτυλίδι του, στο Τέμπλο δεξιά από την Ωραία Πύλη. Έχει μικρές διαστάσεις και παριστάνει τη Θεοτόκο Μόνη χωρίς το Μονογενές Της τέκνο με μια κίνηση στραμμένη προς τα αριστερά. Νεώτερο χρυσό κάλυμμα και πολλά αφιερώματα σκεπάζουν τη Θεία Μορφή Της. Κατά τους ειδικούς επιζωγραφήθηκε τον 19ον αιώνα.

Στη Ιερά Νέα Μονή τελούνται με μεγαλοπρέπεια:

Στις 23 Αυγούστου, στα Επτάημερα της Κοιμήσεως της Θεοτόκου Αρχιερατική Θεία Λειτουργία με προσέλευση πλήθους ευσεβών χριστιανών από ολόκληρο το νησί και γεύμα για όλους τους προσκυνητές.

Στις 20 Μαΐου πανηγυρική Θεία Λειτουργία στην ιερή μνήμη των κτητόρων, των Οσίων

Νικήτα, Ιωάννη και Ιωσήφ.

Την Παρασκευή της πέμπτης εβδομάδος της Μ.Τεσσαρακοστής με την Ακολουθία

των 24 Οίκων των Χαιρετισμών με Αρχιερατική Παρουσία.

Στο παρεκκλήσιο, που βρίσκεται έξω από τον περίβολο, του Αγίου Παντελεήμονος στις

27 Ιουλίου με Θεία Λειτουργία.

Στη Λειψανοθήκη στην αριστερή πλευρά του κυρίως Ναού φυλάσσονται τεμάχια Ιερών Λειψάνων, της Αγίας Ματρώνας, του Αγίου Παντελεήμονος, του Αγίου Νεκταρίου. Στη Μονή φυλάσσεται ακόμη και η Αγία Κάρα ενός από τους τρεις κτίτορες.

Στο Μουσείο της Μονής φυλάσσονται κειμήλια και πολύτιμα αντικείμενα, καθώς και ο πολύτιμος χρυσοκέντητος τάπητας που φέρει σφραγίδα με παραστάσεις των βασιλέων κτητόρων ευλαβικό ανάθημα κατά μία Παράδοση από Τουρκάλα, της οποίας η Παναγία έσωσε το παιδί.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Αξιωτάκη Ανδρέα, Η Νέα Μονή της Χίου, Χίος 1989. Αμάντου Κωνσταντίνου, Χιακά Χρονικά, σελ.6972. Ανδρεάδου Ιωάννου, Αρχιμανδρίτου, Ιστορία της εν Χίω Ορθοδόξου Εκκλησίας, σελ. 233274 Ζολώτα Γεωργίου, Ιστορία της Χίου τόμ.Β', σελ. 256, 258, 265. Ημερολόγιον Ι.Μητροπόλεως Χίου 1991. Θρησκευτική & Ηθική Εγκυκλοπαιδεία, τόμ.7, σελ.135148. Λέκκου Ευαγγέλου, Τα Μοναστήρια του Ελληνισμού, Ιστορία - Παράδοση - Τέχνη, τόμ.Β΄Πελοπόννησος - Νησιώτικη Ελλάδα, εκδ.Ιχνηλάτης 1998, σελ.442449. Μπούρα Χαραλάμπους, Νέα Μονή της Χίου. Μπούρα Χαραλάμπους, ΧΙΟΣ, Οδηγός της Ελλάδος, Αθήναι 1974, σελ.5463. Σάθα Κ. Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, τόμ.Γ', σελ. 126145. Σάρρου Αιμιλία, Μοναί της Χίου και Μοναχοί εις Η Φωνή της Χίου, περιοδ.,Αθήναι Δεκέμβριος 1930, σελ.57. Σγουρού Κωνσταντίνου, Τα Χρυσόβουλλα της Νέας Μονής. Σωτηρίου Γεωργίου, Χριστιανικά μνημεία εν Χίω. Φωτεινού Γρηγορίου. Νεαμονήσια. Χαλκιά Στεφάνου Πόπης, Οι Άγιοι της Χίου, Αθήνα 1994, σελ.6582. ΧΙΟΣ Τουριστικός Οδηγός, σελ.3843. Χωρεάνθη Κωνσταντίνου, ΧΙΟΣ - Ημερολόγιο 1972.

Πηγή: vizantinaistorika.blogspot.gr